

'Mijn pen is mijn penseel' – Studiedag Poeziecentrum 13-01-17

'Schrijven is schilderen met woorden. De pen is mijn penseel, de woorden zijn mijn verf. Gedichten schrijven is spelen met taal, met klank, met ritme. Goede gedichten klinken de luisteraar als muziek in de oren en roepen verrassende beelden op. Kinderen houden van spelen, van muziek en van verrassingen. Een goed gedicht is dus aan ieder kind besteed.'

Ik schilder met woorden gedichten voor kinderen. Illustratoren zetten die gedichten kracht bij met hun beelden, muzikanten doen hetzelfde als ze van mijn gedichten liedjes maken. Theatermaker Willem Verheyden heeft zelfs een poëzievoorstelling gemaakt bij mijn boek Doodgewoon, waarin alles samenkomt: tekst, beeld én muziek. Willem is hier aanwezig en vertelt u graag meer over zijn prachtige voorstelling.

Elk onderwerp is geschikt voor kinderpoëzie, als de vorm maar uitnodigend is. Met mijn gedichten spreek ik kinderen aan. Letterlijk en figuurlijk. Ik kies mijn woorden zo dat ze ze kunnen verstaan. Ze hoeven ze niet allemaal te begrijpen. Ik praat tegen ze in de taal van de verbeelding. Ik ga niet voor ze door de knieën, ik til ze op.

Hoe doe ik dat? Door sfeer te tekenen en gevoel te schilderen, door met klankkleur te spelen en tot de verbeelding te spreken.

Sfeer tekenen

De zon is een schilder.
Hij heeft met zijn kwast
een hemdje geveerd
op mijn blote bast.

Het hemdje is wit,
mijn armen zijn rood.
Mijn lijf heeft iets aan
en toch ben ik bloot!

Ik zag vandaag een doorkijkvis.
Hij was een beetje blauw.
Er lagen grote schelpen naast
en hout en stukjes touw.

Hij lag daar maar te liggen,
op het randje van het strand.
En door zijn dikke doorkijklijf
zag ik het natte zand.

Hij danste wat, hij deinde wat
en toen, toen kwam de zee.

Die nam die dikke doorkijkvis
voor altijd met zich mee.

Ik lig in mijn slaapzak.
Het dak is een doek.
Mijn bed is een opblaasmatras.
De deur is een rits
met een haakje eraan.
De grond is van hobbelig gras.

Het dak is een doek
en de deur is een rits.
En als het gaat onweren
zie ik de flits.

En als het gaat regenen
hoor ik de regen.
maar nat word ik niet,
want mijn dak kan er tegen.

(uit: De zon is een schilder - Zwijsen)

Ooit schreef ik een gedicht dat zo begon: Er liepen eens twee sjofele kamelen amechtig door de stoffige woestijn. Commentaar van een recensent op de bundel waarin het stond was dat ik te moeilijke woorden gebruikte: kinderen weten niet wat amechtig en sjofel betekent. Ik heb het uitgeprobeerd in een groep kinderen van een jaar of tien ik las ze het begin van het gedicht voor en vroeg ze mij de kamelen te beschrijven. Ze beschreven twee verstofte, pluizige kamelen die vermoeid en kortademig door de hete woestijn sjokten.

Gevoel verbeelden

Ik heb vandaag een regenbui.
Ik wil in plassen springen
en door de regen huppelen
en natte liedjes zingen.

Ik wil geen regenlaarzen aan
en ook geen regenjas.

Ik wil met blote voeten
in die hele grote plas.

Ik wacht niet tot het droog wordt
en ik wil geen paraplu.
Ik heb vandaag een regenbui.
Ik wil naar buiten, nu!

(uit: De zon is een schilder - Zwijsen)

Klank kleuren

Ik zag eens een wekker van water.
Ik zag eens koe van karton.
Ik zag eens een knots van een kater.
Ik zag eens een zomer van zon.

Ik zag eens een broertje van boter.
Ik zag eens een tante van taart.
Ik zag eens een gans, maar dan groter.
Ik zag eens een beer met een baard.

Ik zag eens een kelder vol kusjes.
Ik zag eens een vat vol verdriet.
Ik zag eens een zaal vol met zusjes.
Ik zag eens een fietstas vol friet.

Ik zag eens een dakgoot vol dromen.
Ik zag eens een dame van dons.
Ik zag eens een bos vol met bomen.
Ik zag eens een bad vol bonbons.

Ik zag eens een schommel van schelpen.
Ik zag eens een glijbaan van glas.
Ik zag eens een hand die kon helpen.
Ik zag eens een jurk zonder jas.

Ik zag eens een draak die kon drijven.
Ik zag eens de helft van een elf.
Ik zag eens een schrift dat kon schrijven.
Het schreef dit gedicht, in zichzelf.

(uit: Maar niet heus - Zwijsen)

Tot verbeelding spreken

Ik lieg de zon van zilver
en ik lieg de wolken groen.
Ik lieg met Sinterklaas
een echte ijsbeer in mijn schoen.

Ik lieg mijn poes weer levend
en ik lieg de muggen dood.
Ik lieg een donkergroene
dinosaurius in de sloot.

Ik lieg mijzelf geen bloemkool meer,
alleen nog maar patat.
Ik lieg een grote rood met witte
walrus in ons bad.

Ik lieg mijn vaders baard eraf
met onze kartelschaar.
En als ik daarmee klaar ben
lieg ik al mijn leugens waar.

(uit: Maar niet heus - Zwijsen)

Moet je horen, moet je horen,
tante Trees is vastgevroren.
Vastgevroren in het bos.
En nu kan ze niet meer los!

Kijk, daar staat ze. Zonder jas.
Wist ze niet hoe koud het was?
Wist ze niet hoe hard het vroom?
Waarom ging ze er vandoor,
zonder sjaal en zonder wanten?

's Avonds stond in alle kranten:
't Wordt vannacht min zeventien!
Heeft ze dat soms niet gezien?

De politie heeft ter plekke
geprobeerd haar los te trekken.
Heeft geduwd en heeft gerukt,
maar het is ze niet gelukt.
Nu moet Tante Trees daar blijven
tot het dooit.

De kranten schrijven:
Winters weer geeft overlast:
In het bos vriest dame vast.

(uit: Mijn zusje achter het behang - De
Fontein)

Gedichten voorlezen

Om kinderen gevoelig te maken voor rijm, ritme, klank en verbeelding kunt u ze gedichten voorlezen. Kies voor goed lopende gedichten, die mooi zijn van klank en taal. Van mijn eigen hand hebt u al veel voorbeelden gehoord. Denk daarnaast aan gedichten van de vandaag ook hier aanwezige Geert de Kockere en Erik van Os, en aan Joke van Leeuwen, Koos Meinderts, Ted van Lieshout en Edward van der Vendel. Jan van Coillie heeft tal van bundels samengesteld waaruit het heerlijk putten is.

Begin hiermee in de onderbouw, maar ga er daarna vooral mee door. Hardop spelen met klank, alliteratie en rijm zijn een noodzakelijke voorbereiding op het zelf gaan lezen en waarderen van poëzie en het zelf maken van gedichten.

Zelf gedichten schrijven

Zelf gedichten schrijven nodigt kinderen uit tot fantaseren, tot zoeken naar beelden en symbolen die passen bij hen en bij wat zij te zeggen hebben. Het leert hen uitdrukking te geven aan hun gevoel en hun beleving. Het leert hen omgaan met meerduidigheid: je kunt één ding op heel veel manieren zeggen.

De meeste kinderen denken bij gedichten meteen aan rijm. Maak hen duidelijk dat gedichten niet hoeven te rijmen. Als ze zelf gedichten gaan schrijven is 'het moet rijmen' een lastige spelregel. Bedenk liever spelregels die hun fantasie en een ideeënstroom op gang brengen. Bijvoorbeeld:

Maak een gedicht dat begint met 'ik wou dat ik...'

Ik wou dat ik een elfje was
En dat ik over de waterlelies danste
Ik zou dan in een wijnfles wonen en op een blaadje slapen.
Ik zou de dop van de fles als badje gebruiken en hem vullen met regenwater
En ik zou met een prinsje trouwen.
(Linda, groep 6)

Maak een gedicht waarbij je iets onderzoekt met al je zintuigen:

De hemel klinkt als feestmuziek
De hemel voelt als wolken
De hemel smaakt als slagroomtaart
De hemel ruikt naar aftershave
(Sven, groep 8)

De hemel ruikt naar aftershave
Heel fris en schoon en wit
Dat is vreemd,
Want ik dacht altijd dat God een baard
had
(Sven, groep 8)

Maak een raadgezicht:

Ik sta naast je bed.
Ik tel de uren en de minuten
tot het licht wordt
Vijf, vier, drie, twee, een
Opstaan!
(Maik, groep 4, over de wekker)

Ik wou dat ik wist wie je was,
Hoe je eruit zag
Waar ik je kon vinden.
Misschien besta je niet echt
Misschien alleen in de dromen van
mensen
Of heel af en toe
Soms even
Een beetje
(Alice, groep 8, over geluk)

Bij veel kinderen zal het krampachtig zoeken naar rijmwoorden de ideeënstroom belemmeren. Daarom kan een extra spelregel in sommige gevallen beslist geen kwaad: 'en het mag níet rijmen'.

Spelen met gedichten

Zelf rijmen

Lees rijmende gedichten voor en laat de kinderen de rijmwoorden zelf invullen:

Kun je nog liegen, lieg dan mee:
De trein naar Turijn heeft een glazen coupé.
Mijn grootvader vaart in zijn badkuip op ...
Mijn moeder doet altijd wat zout in haar ...
Ik glijd door de sneeuw op mijn zilveren ...
Mijn vader is iedere dag op t...
Mijn Beer heet Baboen,
Dat begint met een...
Ik plas nooit per ongeluk naast de ...
Eerst was ik een elfje, nu ben ik een ...
Elk kind heeft één navel, maar ik heb er...
Ik lieg dat ik barst, en jij liegt met mij ...

(uit: Maar niet heus - Zwijsen)

Spelen met klank en alliteratie

Zoek samen met de kinderen naar woorden die hetzelfde klinken en maak met die woorden leuke, mooie of gekke zinnen:

spook, spaarpot, spikkels, spuug, spetten, spatten, speentje, spinazie, speeltuin

Gespikkelde spoken spatten met spettertjes spuug
Een spaarpot met een speentje
Een speeltuin vol spinazie.

wolken, water, winter, wassen, wit, Wouter, wolf...
De winter wast de wolken wit
Wouter was een witte wolf

Laat de kinderen bij één van hun zinnen een tekening maken.

Verwoorden van gevoel

Ga met elkaar op zoek naar synoniemen van gevoelwoorden:

boos, kwaad woedend, nijdig, nors, knorrig
verdrietig, droevig treurig, somber, bedrukt, neerslachtig, droef

Welke kleur past bij welk woorden?

Kunnen de kinderen de woorden 'op kleur' leggen zoals ze kleurpotloden sorteren?

Kies een woord en bedenk er iemand bij: Sombere Simon, Boze Bram, Neerslachtige Agnes. Kies namen die bij de klank van de emotie passen. Kies dan een lichaamshouding en stel de personages aan elkaar voor: Hoe zit Simon? Hoe loopt Bram? Hoe ligt Agnes?

Samen raadgedichten lezen

De zoetste taartjes, de zoutste nootjes,
de vrolijkste ouders, het ... weer.
de beste vrienden, de juiste cadeautjes,
de blijste ballonnen, de zonnigste sfeer.

Het juiste woord was *heerlijkste*. Bijna iedereen wist dat het iets positiefs moest zijn. *Mooiste* en *lekkerste* is het vaakst genoemd. Vreemd genoeg dacht weinig mensen aan het *heerlijkste weer*, terwijl dit juist zo mooi klinkt met de klinkerrijm! *Zonnigste* stond ook al in de vierde regel en was daarom niet zo logische. *Slechtste* en *sombere* passen natuurlijk niet bij het feestelijke gedicht.

Voordat we met haar kleren
naar de kringloopwinkel gaan,
stop ik nog gauw een ...
in de zak van oma's jas,
zodat de dame die hem koopt
er straks niet argeloos in loopt,
maar weet dat het de jas van oma was.

(uit: Doodgewoon - Gottmer)

Kijk op www.raadgedicht.nl voor meer raadgedichten

www.bettewestera.nl

www.laatjesmetliedjes.nl

<http://www.willemverheyden.be/dood-gewoon/>